

LA LLUITA PER LA DE LA REGIÓ

per Josep M. Mallarach i Miquel Riera

20 (100/Volum 2/gener 1982

ciència 13)

Des d'almenys l'any 1917, el moviment per a la salvaguarda del patrimoni natural de Catalunya ha fet de la protecció de la regió volcànica d'Olot una de les reivindicacions més sentides. Aquest article és extret del llibre *Els volcans olotins i el seu paisatge, iniciació a la seva coneixença segons nou itineraris pedagògics*, del qual són autors Josep M. Mallarach i Miquel Riera, que ha estat editat recentment per Edicions Serpa, de Barcelona.

Josep M. Mallarach i Carrera (Olot, 1955) és llicenciat en geologia i treballa des del 1977 en el camp de la geologia ambiental.

Miquel Riera i Tusell (Barcelona, 1951) és llicenciat en biologia i membre de la comissió promotora de la protecció de la zona volcànica.

La regió volcànica d'Olot constitueix l'únic model de paisatge volcànic ben conservat de la Península Ibèrica i té afloraments geològics d'inigualable interès didàctic. Tot i ésser de dimensions reduïdes i de característiques geològiques homogènies, gaudeix de l'interès ecològic de les zones de transició botàniques, amb riques bosquíries de tipus atlàntic, mèdio-europeu i mediterrani. Un fidel indicador de la seva vàlua es l'elevat nombre de treballs de recerca científics que es duen a terme contínuament als nostres volcans. Des que Francesc-Xavier de Bolòs va publicar el primer llibre divulgant l'existència dels volcans extingits, han aparegut més de cent vint títols, molts d'ells a cura d'autors estrangers. Altrament, té una afluença d'escolars i estudiosos que voreja els vint mil visitants anuals.

Per aquestes raons, ni els professionals ni els estudiosos de les ciències de la natura no podrien trobar a la Península cap altra zona de característiques semblants, puix que les restes volcàniques del Campo de Calatrava (Ciudad Real) són molt lluny de la qualitat de la morfologia olotina. La proximitat d'aquesta regió volcànica als centres universitaris de Girona i de Barcelona fa que tingui una funció peda-

gògica indiscutible. La seva pèrdua representa un greu atemptat contra el patrimoni natural del país, en tant que nació civilitzada.

Per analogia amb la política conservacionista d'altres països industrialitzats, la regió volcànica d'Olot hauria d'haver estat integralment protegida per l'estat mateix des de fa anys.

Si aquest bé patrimonial del nostre poble continua parcialment desprotegit, no pot atribuir-se a la falta de veus que ho reclamin.

Els precedents són força llunyans. Quan la preocupació per la conservació dels espais naturals era gairebé desconeguda a casa nostra, mossèn Josep Gelabert —naturalista, poeta i dibuixant— sol·licità, l'onze de setembre de 1917, la declaració de Parc Nacional per al Bosc de Tosca i per al conjunt del paisatge volcànic olotí. En una vibrant exhortació, adreçada a les autoritats, mossèn Gelabert s'expressava així:

"Jo crec que, amb tot el que he exposat i exhibit de croquis, fotografies, talls i plànols, n'hi ha de sobres per convence's o donar una idea gens equivocada de que el Vora-Tosca, o regió de la Pedra-Tosca, és excepcionalment pintoresca i per aquesta raó, digna d'ésser considerada Parc Nacional, de conformitat amb la Ley de Creación de Parques Nacionales del 7 de desembre de 1916 (...) Però a part d'aquest parc del Vora-Tosca, tenim molts altres indrets que mereixen, per les seves excepcionals condicions de bellesa-religiosa-artística-científica, el mateix privilegi, com són: les fagedes de Jordà, Ventós i altres; les típiques i formoses rouredes i aulets que tant contribueixen al manteniment de la

nostra campanya; els superbs espadats basàltics de Sant Joan les Fonts i Castellfollit; els graciosos cons volcànics, singularíssims exemplars que, talment grans fites, ens van deixar enclavats, a l'entorn de la nostra ciutat i fora d'ella, les convulsions espasmòdiques de la terra, en èpoques remotes (...) Però per què continuar si tot Olot, tota la nostra comarca, totes les nostres valls són un grandios parc natural amb mèrits per ésser parc nacional i estar exposats a la veneració, respecte i gaudi dels nadius i dels forasters?"

Tot i que la sol·licitud de mossèn Gelabert semblava caure en terra adobada, la realitat va ésser tota una altra. Significativament, la seva extraordinària col·lecció de minerals i de roques volcànics descansa en una sala del resclosit Museu Arqueològic d'Olot, malendregada, amb noms canviats i peces extraviesades.

Malauradament, l'excepcional paisatge volcànic olotí ha estat abandonat, per negligència administrativa, a un insistent procés degradador que comporta la seva irreversible destrucció i, per tant, la seva pèrdua irreparable. En un esquemàtic memorial de greuges es pot assenyalar:

- a) Deu cons volcànics han estat, poc o molt, mutilats a causa de les extraccions mineres. Es dona la circumstància que són precisament els volcans de més interès morfològic, puix que hi coincideixen la presència de materials piroclàstics hen classificats i, consegüentment, d'explotabilitat menys costosa.
- b) Dos cons volcànics del terme municipal d'Olot han quedat greument malmesos a causa de la mala implantació

PROTECCIO VOLCÀNICA D'OLOT

d'obres d'infraestructura urbana: els dipòsits d'aigua potable, encastats al vessant NE del volcà Montolivet, i l'abocador d'escombraries, que ha retallat i mutilat inexorablement el flanc N del volcà Croscat, en un lloc impropï, a més, pel risc potencial de contaminació dels nivells aquífers.

- c) Una bona part dels singulars paratges del Bosc de Tosca han quedat arruïnats a causa de l'expansió de barriades perifèriques olotines o de creixements caòtics del terme de Les Preses. Així, molts dels tossalets que li donaven anomenada han desaparegut, com també diverses fonts han estat soterrades sota d'urbanitzacions il·legals. Actualment el Bosc de Tosca presenta un aspecte quasi suburbial.

Els aquífers del Malatosquera es troben parcialment pol·luïts, àdhuc els més pregons, i el risc de propagació cap a les captacions municipals és molt alt. Diverses fonts que havien donat renom en altre temps a la rodalia d'Olot es troben en un estat crític, i algunes ja estan contaminades. Els rius i rieres s'han transformat, aigua avall dels nuclis de població, en clavegueres obertes de sucus pestilents; ha desaparegut una bona part de la fauna aquàtica i també, en gran manera, el bosc de ribera, talat sense miraments. Totes les escombraries i les aigües residuals de la comarca van a parar directament al Fluvià o als seus afluents, excepció feta d'Olot, sense cap tractament previ. Per aquest motiu, el riu Fluvià és ja contaminat a la mateixa capçalera, a partir dels primers nuclis de la Vall d'En Bas.

- e) Una part dels terrenys agrícoles de més rendiment s'han malversat destinant-los a l'edificació, i ha proliferat la implantació d'indústries isolades al bell mig de planes ocupades tradicionalment per fèrtils conreus.

En un important dossier, fet públic a Madrid el 7 de gener de 1975, l'Asociación Española para la Ordenación del Medio Ambiente (AEORMA) manifestava en les seves conclusions:

Mn. Josep Gelabert. Foto: Museu Arqueològic d'Olot

“La qualitat científica del conjunt volcànic d'Olot - Santa Pau, fa que qualsevol intent, no parlem ja de destrucció, sinó de deformació o de desfiguració del seu rocam i el seu paisatge natural, sigui absolutament inacceptable, perquè constitueix un dany irreparable al bé patrimonial de la cultura del país (...) La geomorfologia d'aquesta comarca cal, doncs, que romangui intacta i al servei exclusiu dels interessos educatius en llurs múltiples possibilitats (...) La conservació d'aquesta morfologia, mitjançant inventari detallat, ha d'ésser encomanada a ICONA i al Ministeri d'Educació i Ciència a través d'una comissió mixta, ja sigui passant pel Museu de Ciències Naturals, la Universitat, el Consejo Superior de Investigaciones Científicas o qualsevol altre organisme competent i adequat. N'hauria de tenir cura personal especialitzat docent i investigador, per al seu ús posterior en aquests mateixos aspectes.”

El periodista ecologista olotí Santiago Vilanova fou el primer a denunciar públicament l'impacte de les explotacions mineres al nucli volcànic de la Cot.

Al començament del 1976 un grupet d'estudiosos constituïren a Olot la Comissió Promotora per a la Protecció de la

Zona Volcànica (CPPZV), que es proposà, inicialment, de donar informació periòdica sobre l'accelerat procés degradador que afecta la regió volcànica.

Aquell mateix any, a través d'articles publicats a la premsa local, es denuncia la temptativa d'edificació al cràter del volcà de can Simó, s'exposa la situació real de les extraccions de greda al Croscat, la problemàtica de la protecció de la zona volcànica —comparada amb el Parc Regional Natural dels Volcans d'Alvèrnia—, es polemitzava sobre la pretesa col·laboració científica en l'explotació dels volcans...

Per l'abril surt publicat el *Llibre Blanc de la Gestió de la Natura als Països Catalans*, de la Institució Catalana d'Història Natural (ICHN), on es defineix la regió volcànica *digna d'especials mesures de protecció; i s'hi afegeix: cal preservar d'una manera absoluta l'aparell volcànic impedit-hi tota mena d'aprofitament miner.*

La CPPZV inicia, poc després, una campanya destinada a sensibilitzar els científics que han realitzat treballs de recerca a la regió volcànica, demanant la seva adhesió a una sol·licitud de Parc Natural. S'obté una gran resposta solidària.

Arran de les esclavissades de la cinglera de Castellfollit de la Roca, esdevingudes a la tardor, la CPPZV pren la iniciativa d'estudiar el problema que han generat i n'informa en un acte públic les persones directament afectades (26-X-1976). A través d'aquesta espectacular ensulsiada, la televisió catalana es fa ressò, per primera vegada, de la problemàtica de la conservació del paisatge a la zona volcànica.

Durant l'any 1977 les activitats de la CPPZV es multipliquen. Es presenten ponències que tracten aspectes tan diversos com la degradació ecològica, els valors científics i les possibilitats pedagògiques dels volcans olotins; a l'àmbit d'Ordenació Territorial del Congrés de Cultura Catalana, a la ICHN, a la Setmana Natura/Tècnica d'Eivissa, etc. Hom intervé en programes radiofònics i de televisió i participa activament a la XII Escola d'Estiu “Rosa Sensat” de Bellaterra, a la V Escola d'Estiu de Girona i a la I

Escola Olotina d'Ensenyants.

Algunes dates significatives:

19-27 de febrer de 1977: Exposició gràfica que denuncia la degradació dels volcans, presentada a la cloenda de la campanya *Salvem Catalunya per a la Democràcia*. Més tard la mateixa exposició és traslladada a Santa Pau, Sant Joan les Fonts i Olot.

8 d'agost: Es fa pública una carta oberta a la Direcció General de Minas sol·licitant l'anul·lació de les tres concessions mineres (3.140-3.141 i 3.195) que amenacen la integritat del principal nucli volcànic de la Península. Alhora s'anuncien possibles accions directes per a intentar d'aconseguir la seva protecció efectiva.

2 de setembre: Concentració popular a les grederes del Croscat, com a culminació de la campanya *Salvem els Volcans*. Els punts reivindicats:

-aturada immediata de totes les extraccions de greda.

-anul·lació de les concessions de Minas de Olot, S.A. i també del permís d'investigació que deté la Junta de Energia Nuclear.

-revisió dels plans d'urbanisme dels municipis implicats, en el marc de la creació d'un parc natural.

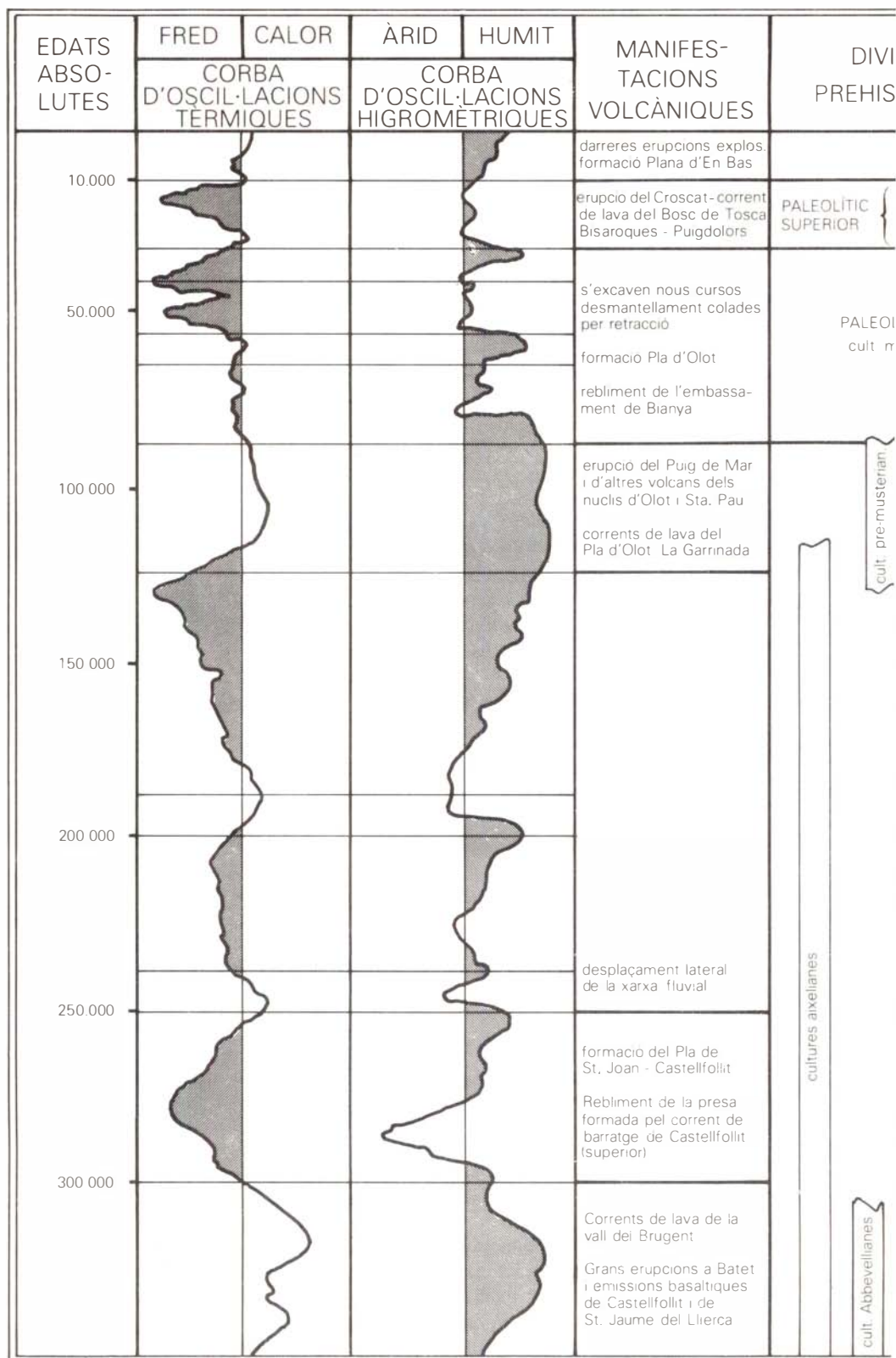
Foren subscriptes per tots els partits polítics representats a la comarca de la Garrotxa.

24 de setembre: Té lloc a Olot una taula rodona pública sobre la problemàtica de la zona volcànica. Hi intervenen destacats científics, representants de l'administració de l'estat i local, així com delegats de l'empresa concessionària.

15 d'octubre: Celebració a Olot i als volcans Croscat i Santa Margarida dels actes de cloenda de la *Campanya per a la Salvaguarda del Patrimoni Natural*, del Congrés de Cultura Catalana.

22 d'octubre al 20 de novembre: El Grup d'Ensenyants de la Garrotxa organitza un curset sobre els *Itineraris de la Natura*, que s'estrenen a la regió volcànica d'Olot.

28 d'octubre: l'Ajuntament d'Olot designa una Comissió Científica Assessora (C.C.A.) per intentar trobar una via de

solució al conflicte plantejat arran de l'extracció de gredes. És constituïda per tècnics de l'administració, científics universitaris i tres membres de la CPPZU. 8-27 novembre: La CPPZV intervé en un curset sobre els *Espais Naturals Protegits de Catalunya*, organitzat per la ICHN als locals del Centre Excursionista de Catalunya (Barcelona).

19 de novembre: La CPPZV impugna el Pla General d'Urbanisme de Les Preses, pel tractament que reben el Bosc de Tosca i el volcà del Racó.

1 de desembre: La Comissió Científica Assessora lliura un estudi-proposta en el qual es delimiten àrees intocables a efectes miners dins la concessió minera Santa Margarida, únic espai sotmès a explotació protegida per la llei.

18 de febrer de 1978: Arran de la contraproposta de Minas de Olot, S.A., la CCA presenta un annex al seu estudi amb les següents conclusions:

1 *Lamenta que des de la presentació de l'Estudi s'ha accelerat l'explotació, cosa que ha motivat un gran increment de la remoció de materials superficials i d'extracció de gredes.*

2 *Ratificació unànime de les conclusions de l'estudi i dels límits assenyalats en el seu mapa.(...)*

5 *Que és absolutament necessari que Minas de Olot, S.A. formuli un pla de reducció progressiva de les seves extraccions, a curt termini, per a arribar a la seva anul·lació. (...)*

7 *Tots els punts fins ací es refereixen a les zones de concessió minera de Minas de Olot,*

ZONES CÍVIQUES	TESTIMONIS PALEOLÍTICS RELACIONATS		VEGETACIÓ	FAUNA	DIVISIONS GEOLÒGIQUES (cronologia alpina)
	ÚS DEL BASALT				
			BOSCOS	ACTUAL	POST-GLACIAR
dalenia trià Aurinyacià etià Châtelperron	Bora Gran Pau - Reclau Viver Reclau Viver - L'Arbreda		Gran extensió de les Estepes	Fauna Eurosiberiana Ren Linx Bisó Brau Eriçó...	WURMIA RECENT
	adaptació al medi estepari				inter WURM II-W. R.
MITJA arianes	L'Arbreda (Serinyà) Pau Reclau Viver Ermirons (Llierca)				WURMIA-II
					inter WURM I-II
	Mollet I (Serinyà) Pallerols (Vall d'Hostoles)			Fauna de transició: Hiena Cervol Porc espi Guineu Talp Musaranya	WURMIA-I
					interglaciari RISS-WURM
	primers campaments a l'aire lliure organitzats		Predomini dels boscos temperats		RISSIA-III
			Flora àrida		interg. RISS II-III
	primers arranjam. de coves		Boscos temperats	FAUNA DE CAIRE SUBTROPICAL: Hiena, Ós, Rinoceront, Brau Bisó, Cavall, Elefant, Isard, Dama...	RISSIA-II
	Cau del Duc (Torroella de Montgrí)		Flora àrida		interg. RISS I-II
	Ulla		Boscos temperats		RISSIA-I
	primers rituals		Predomini de les estepes		
	Puig d'en Roca (Girona)		Boscos temperats		interglaciari MINDEL-RISS

gener 1982 / Volum 2 / 103) 23

-Departament de Petrologia.
 -Departament de Paleontologia.
 -Departament d'Hidrologia.
 Universitat de Barcelona:
 -Facultat de Geologia.
 -Facultat de Biologia.
 -Facultat de Geografia i Història.
 -Departament de Geografia.
 Universidad Complutense (Madrid):
 Departamento de Geografía, 1.ª Cátedra.
 Escuela Técnica Superior de Caminos,
 Canales y Puertos de Madrid:
 Cátedra de Geología Aplicada a las
 Obras Públicas.
 Institut Botànic de Barcelona.
 Museu i Laboratori de Geologia del Se-
 minari de Barcelona.
 Asociación de Estudios y Protección de
 la Naturaleza de Madrid.
 Asociación de Geógrafos Españoles.
 Col·legi Oficial d'Arquitectes de Cata-
 lunya i Balears (Barcelona).
 Col·legi Oficial d'Enginyers Industrials
 de Catalunya (Barcelona).
 Delegació Provincial de Girona dels
 Col·legis Oficials següents:
 -Enginyers Industrials.
 -Perits Industrials.
 -Enginyers Agrònoms.
 -Enginyers Tècnics Forestals i Perits de
 Monts.
 -Metges.
 -Farmacèutics.
 -Agents de la Propietat Immobiliària.
 -Aparelladors i Arquitectes Tècnics.
 Centre Excursionista de Catalunya.
 Club Excursionista de Gràcia.
 16 de març: Després d'una àrdua nego-
 ciació, s'arriba a un acord entre els Ajun-
 taments d'Olot i de Santa Pau i l'empresa
 concessionària pel qual es limiten les ex-
 traccions als plans i es respecten els cons
 volcànics. Immediatament, Minas de
 Olot, S.A., abandona les seves activitats
 al volcà Croscat i les desplaça al Puig de
 Martinyà. L'explotació s'estabilitza en
 unes 300.000 tm/any.
 10 d'abril: La CPPZV impugna l'Adap-
 tació del Pla General d'Olot pel que fa a
 les delimitacions i qualificacions de les
 Zones Volcàniques establertes.
 28 d'abril: S'impugna el Pla Parcial Les

S.A., per tal com la Comissió entén que les zones d'investigació actuals i futures no han de suportar cap tipus d'explotació.

2 de març: Es presenta una instància a la Direcció General del Medio Ambiente, a Madrid, en la qual es demana que es passi a la Comisión Interministerial del Medio Ambiente (CIMA), la problemàtica de la regió volcànica olotina i s'acordi:

-La paralització de les activitats de la concessió 3.140.

-El no atorgament de noves concessions mineres a la zona d'Olot.

-La declaració de Reserva Integral d'Interès Científic per a determinats espais de la comarca olotina.

La instància anava signada per tots els membres de la CCA, els batlles d'Olot i

de Santa Pau i una llarga relació d'entitats cíviques i culturals que s'hi adheriren:

Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona.

Institut d'Estudis Catalans.

Institució Catalana d'Història Natural.

Societat Catalana de Geografia.

Col·legi Universitari de Girona (UAB):

Comissió de Patronat

-Secció de Ciències.

-Departament de Geologia.

-Departament de Biologia.

Universitat Autònoma de Barcelona:

-Departament de Geomorfologia i Geotectòrica.

-Departament d'Estratigrafia.

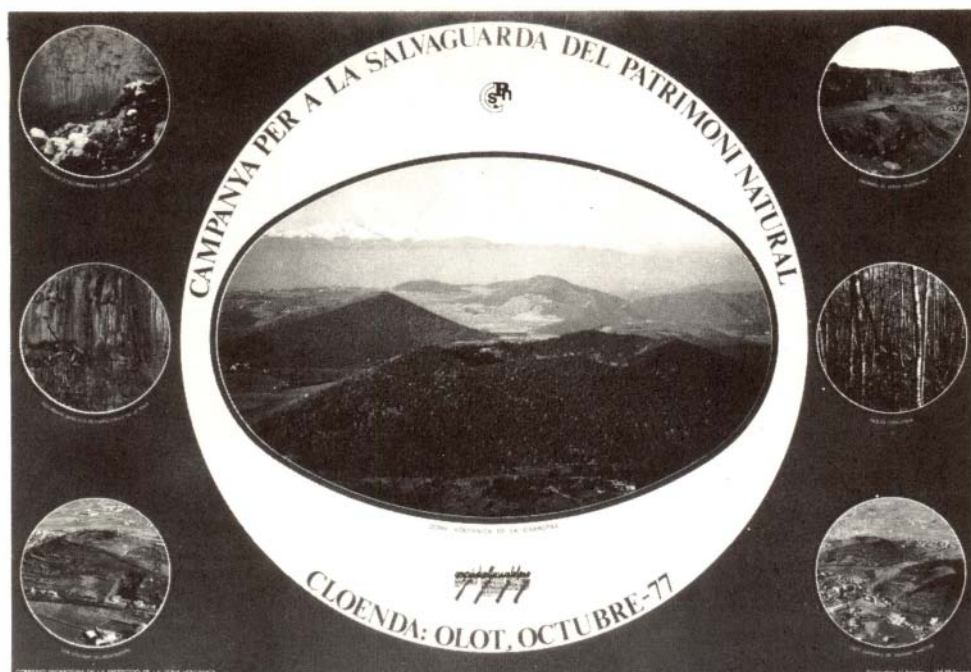
-Departament de Geografia.

-Departament de Cristal·lografia.

Projecte de Poligonal del paratge natural d'interès nacional.
Zona volcànica d'Olot.

- Vertex de la poligonal.
- Perimetre del Espai Natural Protegit.
- Perimetre de la Reserva Especial = «R. Integral».
- Cons volcànics.
- Laves volcàniques (basalts i escòries).
- Limit del terme municipal.

la millor zona volcànica de la península abocada a un procés de degradació irreversible

Fonts - Mas Bernat per la classificació de zona urbanitzable, que assigna a la petita colada de lava del volcà de les Bisarques.

Exhaurides les seves possibilitats, la Comissió Promotora (CPPZV) s'autodissol i fa un balanç dels darrers esdeveniments. 9 d'octubre de 1979: El primer consistori democràtic d'Olot renuncia a iniciar una acció legal contra l'empresa concessionària per l'extracció de gredes i la denudació efectuades als emprisius municipals del volcà Croscat, a canvi d'una donació de 3.500.000 ptes.

1 de gener de 1980: Prevelint l'exhauri-

ment de recursos a la concessió Santa Margarida, l'empresa Minas de Olot, S.A., sol·licita a la Direcció General de Minas el permís per a iniciar l'explotació dins la concessió minera Sant Martí (que comprèn sis cons volcànics dels entorns de Santa Pau). Des de Madrid es designa una comissió per tal de delimitar-hi els espais susceptibles d'ésser explotats. Els dos geòlegs catalans que havien de formar-ne part, antics membres de la CCA, es neguen a intervenir-hi i la tensa situació queda novament suspesa.

19 de setembre: L'Ajuntament de Santa Pau retira les Normes Subsidiàries de Plan-

Cartell editat per a la campanya de salvaguarda del patrimoni natural, del Congrés de Cultura Catalana, amb el patrocini de la Fundació Roca i Galés.

El volcà Montscapça, situat en el mateix centre de la ciutat d'Olot, vist des de Sant Valentí. (Foto: Ramon Teixidor).

L'extraordinari crater del volcà Santa Margarida (Foto Ramon Teixidor).

gener 1982 / Volum 2 / 105) 25

tejament i el Catàleg de Protecció del Paisatge mentre eren per segona vegada a informació pública.

10 d'octubre: Diverses entitats científiques catalanes encapçalades pel doctor Lluís Solé i Sabarís denuncien la nova amenaça que seria l'atorgament de la concessió de Sant Martí i presenten un manifest que s'oposa a l'ampliació de l'àrea d'explotació.

14 d'octubre: L'Ajuntament d'Olot acorda l'engrandiment de l'abocador d'escombraries del Croscat, fet que comporta una nova mutilació al ja malparat vessant N. del volcà. Altrament, constitueix una transgressió tant de la qualificació i normativa del mateix plantejament urbanístic com dels acords signats amb l'empresa concessionària.

5 de novembre: La Comissió Provincial d'Urbanisme de Girona acorda l'anotació preventiva del Catàleg de Protecció del Paisatge de Santa Pau.

11 de novembre: El Grup Socialista presenta al Parlament de Catalunya una proposta no de llei de protecció de la zona volcànica, que cal completar amb la redacció urgent d'un Pla Especial de Protecció, que haurà d'emprendre la Direcció General d'Urbanisme de la Conselleria de Política Territorial i Obres Públiques. Desembre: La Diputació de Girona adquireix el sector més important de la Fageda d'En Jordà.

9 de febrer de 1981: El Grup Socialista presenta al Parlament de Catalunya una proposició de Llei de declaració de Paratge Natural d'Interès Nacional i Reserva Integral Geobotànica a la zona volcànica de la Garrotxa.

13 de febrer: A proposta del Conseller de Política Territorial i Obres Públiques de la Generalitat es presenta un projecte de Llei de declaració de Reserva Natural d'Interès Nacional (nova figura jurídica) i de Reserva Integral als espais volcànics més rellevants dels municipis d'Olot i de Santa Pau.

(Jose M.ª Mallarach)
i Miquel Riera